

KUKORELLY ENDRE

ÖTRŐL HATRA. A KREATÍV ÍRÁSRÓL

Válaszok Balázs Imre József kérdéseire

■ *Az elsők között voltál Magyarországon, aki kreatív írás-oktatással kezdte foglalkozni. Hogyan kerültél kapcsolatba ezzel a diszciplínával? A tantárgy volt előbb, vagy valami más, ehhez hasonló tapasztalat?*

A tárgyhoz-tantárgyhoz képest szinte minden előbb volt. Amikor a kilencvenes évek elején Peternák Miklós és Sugár János beindították a Képzőművészeti Egyetemen az Intermédia Tanszéket, hívtak, és én gondolkodás nélkül vállaltam. Hallottam róla, hogy van ilyen diszciplína – amerikai írók tartanak pár szemesztert, utána öt évig nincs anyagi gondjuk –, de fogalmam se volt, hogy megy a dolog. Rosszul is fogtam bele, túl elméleti voltam, azt hiszem.

Mit tapasztaltál azzal kapcsolatban, ahogyan az írás és az olvasás összefügg egy ilyen műhelymunka folyamatában?

Fura, de nem feltétlenül függ össze. Vagy nem jól függ össze. Kapásból azt mondom persze, hogy mindenki olvasson, szeretném, ha minél többet olvasnának, főképp a kortársaikat, legyenek képen, satöbbi, de még a jó olvasás, a legjobb sem garantál semmit. Nincs relációban azzal, hogy ki milyen minőségű mondatokat képes írni. Alap, hogy az irodalom súlyosan bezavar, az a korpusz, amit elolvastunk, bennünk van, torzítja – irodalmiasítja – az autentikus szövegelést. Optimális, ha tudatosan sokat és sokféle poétikát olvasol, addig olvasod a kollégát, míg ki nem ismered magad rajta – aztán, amikor dolgozol, ezt a tudást kirakod a hóra. Ehhez komoly tapasztalat kell. Nem elájulni, de nem is kapálózni a hatás ellen. Indifferencia. Eleve ez sosem megy, huszonöt év alatt senki nem

Nem elájulni, de nem is kapálózni a hatás ellen.
Indifferencia.

képes igazán eredeti dolgokra. Egy ekkora kultúrában kétszáz évente egyvalaki. Ezért azzal kezdem, hogy igyekszem rádumálni mindenkit, fékezzen be, álljon meg, faroljon le arról, amit eddig csinált, amit okkupálni vélt, mert szinte lehetetlen, hogy az ne zsákutca legyen.

Egy kreatívírásműhelybe általában valamiféle előzetes elképzeléssel érkeznek az emberek, amelyek akár gátakként is működhetnek számukra. Törekszel-e arra, hogy lebonts bennük mítoszokat, előítéleteket? Mitől törnek át az írásgátak, ha vannak?

Nem törekszem, hanem csinálom. Még hozzá durván csinálom. Olykor brutálisan, Persze igyekszem csak finoman durva lenni, de azon belül aztán nagyon durva. Rávenni másokat, hogy ne másoknak csinálják, hanem maguknak, csakis saját maguknak akarjanak megfelelni, és ha megfelelni látszanak ennek, azt ne higgyék el, hogy az írást önmaguk megismerésére használják, mindez nagyjából annyira megoldhatatlan, mint ama gordiuszi csomó. Leginkább az a mechanizmus működőképes, mint mikor egy zen mester egyszerűen nyakon bassza egy bottal a tanítványát, mert baromira unja, hogy az folyamatosan nyúzza azzal, hogy miként kell élni. Ha jól találsz el, föléd. Leesik neki a tantusz, egyből lesz vonala, és egyből a jóistenig.

Intézménypárti vagy-e az irodalmi műhelymunkával kapcsolatban? Vagy inkább valamiféle szabadon szerveződő csoportosulásokban hiszel?

Az intézmény szervez, ez kényelmes. De el is merevítheti a menetet. Ha fölkérek, használom az intézményt, de van magánszemináriumom is.

Mennyire szoktad követni azoknak az útját/pályáját, akik részt vettek valamelyik írásműhelyedben? Van-e ezzel kapcsolatban valamilyen számodra is meglepő sztorid?

Már csak hiúságból is! Sok meglepetés ért, rossz is, jó is. Mondom – mert így gondolom –, mindenki benne van a potenciál, minden ember képes autentikus nyelvi gesztusokra. Természetesen, hogy észre se vesszük, szinte bármikor. Művileg – az a nehéz. Hidegen, pénzért olyan gesztusokat tenni, mintha csak úgy jönne, kontrollálatlanul törne elő. Ehhez radikális önismeret, kíméletlen magaddal való szembenézés, komoly munka kell. Komoly, nem komor. És szerencse. Csak kevesen vállalkoznak ilyesmire, és akik vállalják, azok közül is keveseknek van szerencséje. Mindenkire biztatni szoktam, ütöm-vágom, és nem mondom, hogy mindenki bízom is, de – hátha! A legnagyobb meglepetés épp onnan ért, ahonnan tényleg végképp nem számítottam, egy akkor már nem is túl fiatalon kezdő, teljességgel reménytelennek tűnő valakit sikerült úgy „megütnöm”, hogy azonnal lejött a rosszról, azonnal jóba váltott. Két könyve van már, darabjait bemutatták, stb. De nem kell mindenkinek íróvá válnia ahhoz, hogy azzal, hogy ír, ötről hatra jusson.